

Hydroformylácia propylénu za použitia jej vysokovrúcich produktov ako rozpúšťadla

V. MACHO, E. J. MISTRÍK

Výskumný ústav pre petrochémiu, Nováky

Diskontinuitnými pokusmi sa skúmala kinetika hydroformylácie propylénu a jej selektivita pri teplote 120—180 °C a tlaku okolo 200 a 245 .at (CO : H₂ = 1 : 1) pri koncentrácii 0,1 % váh. kobaltu na propylén. Celkovú

rýchlosť vyjadruje rovnica $\log k = 19,285 - \frac{8625,55}{T}$

Obsah butyraldehydov v produkte so stúpajúcou teplotou je od 94 do 69 % váh. a butanolov od 5 do 25 % váh.

V predchádzajúcej práci [1] sme skúmali hydroformyláciu propylénu za prítomnosti izobutyraldehydu ako rozpúšťadla. V ďalších prácach [2, 3] sme ako rozpúšťadlo použili toluén, butanoly, étery, acetály, ketóny a vysokovrúce hydrogenované produkty, pripravené hydrogenáciou na nikelnatochromitom katalyzátore [4]. Zistili sme tiež optimálne množstvo rozpúšťadla [2], zhodnotili sme výsledky iných autorov a poukázali sme na výhody i nedostatky pri použití jednotlivých rozpúšťadiel. Vysokovrúci podiel (b. v. 180—200 °C), oddelený z produktov hydroformylácie, už dávnejšie sa použil ako rozpúšťadlo [5], avšak donedávna nebolo známe [6], že by vysokovrúce nehydrogenované produkty oddelené z produktov hydroformylácie našli širšie uplatnenie v priemyselne uskutočňovanej hydroformylácii propylénu alebo iných olefínov. Podrobnejším štúdiom sme zistili, že pre hydroformyláciu propylénu sú vhodné také vysokovrúce produkty, ktoré neboli pripravované za prítomnosti dehydratačných a iných kyslých katalyzátorov alebo vysokých teplôt [6]. Za takýchto podmienok totiž pravdepodobne dochádza k dehydratacii aldolov na α,β -nenasýtené aldehydy a alkoholov na étery. Tento výklad sa zdá správny, najmä ak berieme do úvahy výsledky vplyvu α,β -nenasýtených aldehydov samotných alebo ich zmesí s alkoholmi na hydroformyláciu propylénu [7].

V tejto práci sme venovali pozornosť predovšetkým štúdiu vplyvu teploty na hydroformyláciu propylénu za použitia vysokovrúcich produktov (nehydrogenovaných) ako rozpúšťadla, pričom osobitnú pozornosť sme venovali selektivite hydroformylácie na *n*-butyraldehyd a izobutyraldehyd.*

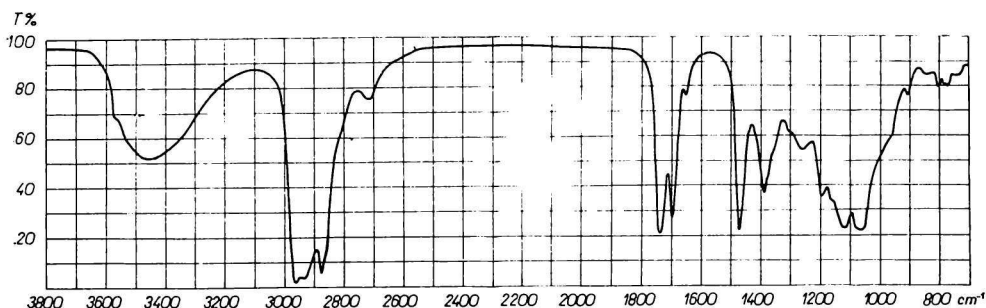
* Použité skratky: *n*BA *n*-butyraldehyd, *i*BA izobutyraldehyd, VVP vysokovrúce produkty.

Experimentálna časť

Použité látky

Vysokovrúce produkty — nehydrogenované, získané z produktov hydroformylácie propylénu; frakcia o b. v. 38—200 °C/20 torr; $d_4^{20} = 0,8671$ g/cm³, obsah aldehydov 7,8 % CHO (stanovené oximačnou metódou v alkoholickom prostredí); brómové číslo 17,9 g Br₂/100 g; číslo kyslosti 4,6 mg KOH/g a esterové číslo 82,5 mg KOH/g; obsah alkoholov 4,4 % OH. Z tohto množstva sa chromatografickou analýzou [8, 9] zistilo 2,1 % váh. *n*-butanolu a 1,9 % váh. izobutanolu. Uvedenou metódou sa zistili len stopy butyraldehydov vo VVP. Infračervené absorpčné spektrum VVP pripravené pomocou spektrografu UR 10 (VEB Carl Zeiss, Jena) za použitia 0,018 mm kvvety z NaCl vidieť na obr. 1.

Ostatné použité látky sme už špecifikovali [1, 3].

Obr. 1. Infračervené absorpčné spektrum vysokovrúceho produktu o b. v. 38—200 °C/20 torr.

Pracovný postup

Pracovný postup sme pomerne podrobne opísali v predchádzajúcich prácach [1, 3]; výnimky budú uvedené v ďalšom texte. Treba k nemu dodať, že vsádzka do pollitrového trepacieho (115 kmitov/min.) autoklávu bola 50 g propylénu, 50 g vysokovrúceho produktu a 0,145 g oktokarbynylu dvojkobaltu (0,05 g kobaltu, t. j. 0,1 % váh. na propylén). Pri požadovanej reakčnej teplote sa udržiaval celkový tlak 200 alebo 245 ± 10 at (CO : H₂ = 1 : 1). Pokusy, počítajúc reakčnú dobu od dosiahnutia požadovanej teploty, boli 60 minútové, pričom konverzia propylénu na produkty hydroformylácie sa vypočítala z váhy získaného produktu. Z výsledkov konverzie propylénu v pokusoch uskutočňovaných pri teplotách v rozsahu 122—147 °C sme vypočítali aj hodnoty rýchlostných konštánt hydroformylácie propylénu. Vychádzali sme zo známych údajov [10], že hydroformylácia s ohľadom na olefin je reakciou prvého poriadku, a použili sme pritom známe kinetické rovnice [11]. Rýchlostné konštanty k sme vypočítali z rovnice

$$k = \frac{2,303}{t_2 - t_1} \log \frac{a - x_1}{a - x_2},$$

v ktorej v našom prípade $t_1 = 0$ (min.); $t_2 = 60$ (min.); x_1 je konverzia v čase t_1 , t. j. 0 % a x_2 v čase t_2 . Pri znázornení závislosti $\log k$ od prevrátených hodnôt reakčných teplôt

$1/T$ sme priebeh priamky vypočítali metódou najmenších štvorcov. Takto sme spresnili priebeh krivky, znázorňujúcej konverziu propylénu v percentách (x_2) v závislosti od reakčnej teploty.

Výsledky a diskusia

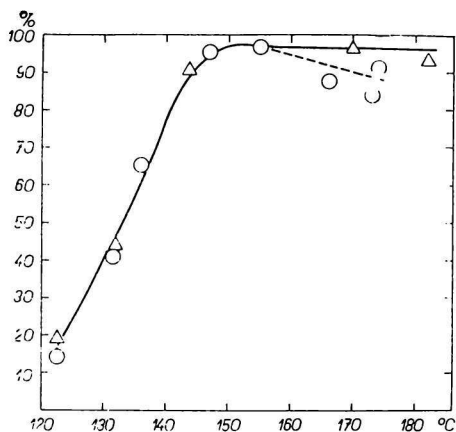
Na infračervenom absorpčnom spektre frakcie o b. v. 38—200 °C/20 torr vysokovrúceich produktov vidieť zreteľné absorpčné maximá funkčných skupín, ktoré sme stanovili aj chemicky. Na prítomnosť aldehydov, resp. formylovej skupiny poukazujú maximá pri vlnočtoch 1740, 2710 a 2870 cm^{-1} a na α,β -nenasýtené aldehydy maximá pri 1700 a 1655 cm^{-1} [12], o čom sme sa presvedčili aj pridávaním 2-etylhexén-2-alu do VVP a prípravou spektier týchto zmesí. Absorpcie stúpali najmä pri vlnočtoch 1655, 1700 a 2710 cm^{-1} . Podobným spôsobom sme dokázali aj prítomnosť mravčanov, vznikajúcich hydroformyláciou [13] aldehydov:

resp. dvojitej (σ,π)-väzby $\text{C}=\text{O}$, ktorým zodpovedá maximum absorpcie pri 1190 cm^{-1} . Alkoholom zodpovedá najmä absorpcia okolo 3450 cm^{-1} a asi 1040—1150 cm^{-1} . Okrem týchto vidieť na obr. 1 absorpcie, ktoré poukazujú na prítomnosť éterov, esterov, acetálov a uhlíkatej kostry molekúl. Tieto sme však bližšie neidentifikovali, lebo o nich vieme [2], že v podstate nemajú vplyv na priebeh a výsledok hydroformylácie propylénu. Podobné infračervené absorpčné spektrum a iba nepatrne odlišné výsledky chemických analýz mali aj produkty destilačného zvyšku (získaného z oxoproduktov po oddestilovaní butyraldehydov a butanolov), t. j. frakcia o bode varu nad 130 °C za atmosférického tlaku, z ktorej sa ďalej za zníženého tlaku vydestilovali uvedené VVP (frakcie o b. v. 38—200 °C/20 torr). Štúdium zloženia produktov hydroformylácie propylénu, ktorým sme sa zaoberali [14, 15], vykonali aj iní autori [16].

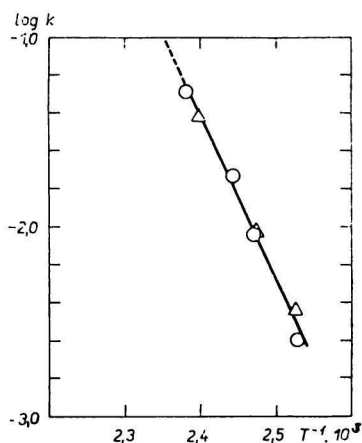
Na obr. 2 vidieť výsledky vplyvu reakčnej teploty na konverziu propylénu na produkty hydroformylácie. Výsledky sa získali v diskontinuitných pokusoch (60 minút od dosiahnutia reakčnej teploty) za použitia VVP ako rozpúšťadla (vo vsádzke do autoklávu váhový pomer C_3H_6 VVP = 2) a 0,1 % váh. kobaltu vo forme oktokarbonylu dvojkobaltu pri stálom tlaku 200 at alebo 245 ± 10 at ($\text{CO} : \text{H}_2 = 1 : 1$).

Najvyššia konverzia asi 96 %, ktorá je priamo úmerná reakčnej rýchlosti, dosahuje sa za uvedených podmienok pri teplote okolo 150 °C. Nepatrný pokles konverzie pri teplotách nad 160 °C a tlaku okolo 200 at súvisí s poklesom stability oktokarbonylu dvojkobaltu a tým aj hydrokarbonylu kobaltu ako hydroformylačného katalyzátora, o čom svedčia i výsledky pokusov uskutoč-

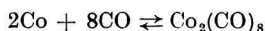
Obr. 2. Konverzia propylénu na produkty hydroformylácie v závislosti od reakčnej teploty (reakčná doba 60 minút).

- pokusy pri celkovom tlaku
200 ± 10 at;
- △ pokusy pri celkovom tlaku
245 ± 10 at.

Obr. 3. Závislosť rýchlostnej konštanty hydroformylácie propylénu od teploty.

ňovaných pri celkovom tlaku okolo 245 at, keď aj pri teplotách asi 180 °C sa dosahuje konverzia 95 %. Je to tak preto, že vyšší tlak kyslíčnika uhoľnatého posúva rovnováhu

na stranu tvorby oktokarboxylu dvojkobaltu a tlak, zodpovedajúci jeho maximálnej koncentrácii, je nepriamo úmerný teplote [17, 18].

S ohľadom na pomerne dlhú reakčnú dobu, resp. príliš vysokú konverziu sme mohli pre výpočet celkovej rýchlostnej konštanty brať len výsledky získané po reakčnú teplotu 147 °C. Pri tejto sa dosiahla už 95,4 % konverzia. Pri vyšších teplotách by bolo treba robiť kratšie pokusy, čo by však s propylénom bolo ťažšie a málo presné. S menšou presnosťou je možné extrapoláciou odčítať príslušné hodnoty rýchlostných konštant k pre vyššie teploty na obr. 3, na ktorom je znázornená závislosť logaritmu celkovej rýchlostnej konštanty od prevrátenej hodnoty absolútnej teploty. Pre aktivačnú energiu E vychádza hodnota 39 ± 1 kcal/mól a pre rýchlostné konštanty k platí rovnica

$$\log k = 19,285 - \frac{8625,55}{T},$$

resp. v exponenciálnom tvare:

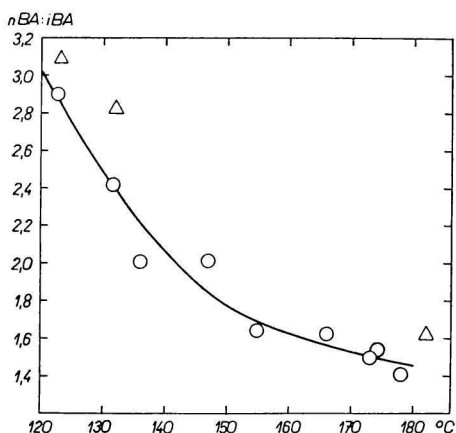
$$k = 1,92 \cdot 10^{19} \cdot e^{-\frac{39\,000}{RT}}$$

Pre porovnanie treba uviesť, že za použitia toluénu pri teplotách okolo 120 °C bola reakčná rýchlosť väčšia než pri použití vysokovrúcich produktov. Súvisí to pravdepodobne so schopnosťou α,β -nenасыtených aldehydov vo vysokovrúcich produktoch reagovať s katalyticky aktívnymi karbonylmi kobaltu na neúčinné komplexné zlúčeniny [7], ktoré sú pri nízkych teplotách hydroformylácie dostatočne stabilné.

S ohľadom na tvorbu vysokovrúcich produktov vznikajúcich predovšetkým následnými reakciami butyraldehydov, ako je hydrogenácia na butanoly, aldolizácia, tvorba esterov, mravčanov, poloacetálov a acetálov, z ktorých väčšinu tvoria rovnovážne reakcie, bolo možné predpokladať, že najmä výsledky selektivity hydroformylácie na *n*-butyraldehyd budú rovnaké alebo lepšie než pri použití toluénu a vysokovrúcich hydrogenovaných produktov. Použitím VVP ako rozpúšťadla sa v skutočnosti vnáša do reakčného prostredia zmes spomenutých látok, čím sa bráni priebehu rovnovážnych následných reakcií vznikajúcich butyraldehydov. Tieto predpoklady sa splnili, ako vidieť z výsledkov na obr. 4, kde je znázornená závislosť váhového pomeru *n*BA : *i*BA v produkte od reakčnej teploty hydroformylácie propylénu. S toluénom ako rozpúšťadlom pomer *n*BA : *i*BA s teplotou lineárne klesal od 1,95 pri 120 °C a 1,4 pri 150 °C po 0,85 pri 180 °C [14]. Za použitia VVP pri teplote 125 °C je pomer *n*BA : *i*BA asi 2,8, pri 150 °C 1,7 a pri 180 °C okolo 1,5. Výsledky získané hydroformyláciou pri celkovom tlaku okolo 245 at sú pochopiteľne vyššie a sú v kvalitatívnej zhode s výsledkami štúdia vplyvu tlaku na tvorbu *n*BA a *i*BA za použitia toluénu ako rozpúšťadla. So stúpajúcim tlakom syntézneho plynu vzrastá pomer *n*BA : *i*BA v reakčnom produkte [3].

Treba dodať, že obsah butyraldehydov v produkte (po odpočítaní vysokovrúcich produktov ako rozpúšťadla) v závislosti od teploty bol 69—94 % váh. So stúpajúcou teplotou, najmä však od teploty 160 °C obsah butyraldehydov v produkte klesá a vzrastá obsah butanolov (pomer *n*-butanol : izobutanol sa pohybuje v rozsahu 0,9—1,2) asi od 1,3 do 3,8 % váh. a takisto vysokovrúceho podielu asi od 5 do 25 %.

Z týchto výsledkov vyplýva, že VVP, hoci obsahujú i α,β -nenасыtené alde-

Obr. 4. Vážený pomer *n*-butyraldehyd : izobutyraldehyd v produkte hydroformylácie propylénu v závislosti od reakčnej teploty.

hydy, ako sú 2-etylhexén-2-al a 2-etyl-4-metylpentén-2-al, ale zároveň aj alkoholy, je možné ako z hľadiska selektivity, tak aj reakčnej rýchlosti výhodne použiť ako rozpúšťadlo pre hydroformyláciu propylénu. Uvedenými výsledkami sa potvrdzujú tiež závery, že retardačný účinok α,β -nenасыtených aldehydov možno kompenzovať alkoholmi [7].

ГИДРОФОРМИЛИРОВАНИЕ ПРОПИЛЕНА С ПРИМЕНЕНИЕМ ЕГО ВЫСОКОКИПАЩИХ ПРОДУКТОВ В КАЧЕСТВЕ РАСТВОРИТЕЛЕЙ

В. Махо, Э. Ю. Мистрик

Исследовательский институт нефтехимии, Новакы

Отдельными опытами, продолжающимся 60 минут после достижения требуемой температуры реакции, и применяя 0,1 % весовых кобальта в виде дикобальтоктокарбонила и негидрированные высококипящие продукты в качестве растворителей при давлении 200—245 атм ($\text{CO} : \text{H}_2 = 1 : 1$), изучалась кинетика гидроформилирования пропилена в зависимости от температуры. Одновременно исследовался и состав продуктов. При температуре 125° превращение пропилена в продукты гидроформилирования составляет около 24 %, при 150° 97 %, а при более высоких температурах практически не изменяется. Отношение *n*-бутиральдегид : изобутиральдегид (*n*БА : *i*БА) в продукте составляет 2,8 при 125°, 1,8 при 150° и 1,5 при 175°. При повышении температуры содержание бутиральдегидов в продукте изменяется в пределах от 94 до 69 %, а бутанолов от 5 до 25 %. Остаток является высококипящей частью. Подтвердилось, что если высококипящие продукты содержат, кроме α,β -ненасыщенных альдегидов и других веществ, еще и спирты, то их можно применять в качестве растворителя.

Preložila T. Dillingerová

HYDROFORMYLIERUNG VON PROPYLEN UNTER VERWENDUNG DEREN HOCHSIEDENDEN PRODUKTE ALS LÖSUNGSMITTEL

V. Macho, E. J. Mistrík

Forschungsinstitut für Petrolchemie, Nováky

Es wurde die Temperaturabhängigkeit der Kinetik der Propylen-Hydroformylierung untersucht, u. zw. durch diskontinuierliche 60minütige Versuche nach Einstellung der erforderlichen Temperatur und bei Anwendung von 0,1 Gew. % Kobalt in Form von Dikobaltoctocarbonyl, sowie auch bei Verwendung der nichthydrogenierten hochsiedenden Produkte der Hydroformylierung als Lösungsmittel, bei einem Druck von ca. 200 — 245 Atm ($\text{CO} : \text{H}_2 = 1 : 1$). Gleichzeitig wurde auch die Zusammensetzung der Produkte untersucht. Bei einer Temperatur von 125 °C beträgt die Konversion des Propylens zu Hydroformylierungsprodukten ca. 24 %, und bei 150 °C 97 %. Das Verhältnis *n*-Butyraldehyd : Isobutyraldehyd im Produkt beträgt 2,8 bei 125 °C, 1,8 bei 150 °C und 1,5 bei 175 °C. Der Gehalt an Butyraldehyden im Produkt bewegt sich bei ansteigender Temperatur von etwa 94 % bis 69 % und der Gehalt an Butanolen von 5 % bis 25 %. Den

Rest bildet der hochsiedende Anteil. Es wurde bestätigt, daß man die hochsiedenden Produkte als Lösungsmittel verwenden kann, falls diese außer den α,β -ungesättigten Aldehyden und anderen Stoffen auch Alkohole enthalten.

Preložil M. Liška

LITERATÚRA

1. Macho V., *Chem. zvesti* **16**, 667 (1962).
2. Macho V., Mistrík E. J., Střešinka J., *Chem. průmysl* **13**, 343 (1963).
3. Macho V., *Chem. průmysl* **11**, 630 (1961).
4. Mistrík E. J., *Chem. průmysl* **13**, 622 (1963).
5. Taylor A. W. C., Lamb S. A., U. S. pat. 2 750 419 (1956).
6. Macho V., Střešinka J., Mistrík E. J., Čs. pat. 107 652 (1963).
7. Macho V., *Chem. zvesti* (v tlači).
8. Šingliar M., Brida J., Bobák A., *Chem. průmysl* **10**, 530 (1960).
9. Šingliar M., Ušakov A., *Chem. průmysl* **11**, 524 (1961).
10. Natta G., Ercoli R., *Chim. è Ind.* **34**, 503 (1952).
11. Jungers J. C. (red.), *Chemická kinetika*, 97. Nakladatelství ČSAV, Praha 1963.
12. Bellamy L. J., *The Infrared Spectra of Complex Molecules*. Wiley, New York 1954.
13. Markó L., Szabó P., *Chem. Techn.* **13**, 482 (1961).
14. Macho V., *Chem. průmysl* **12**, 240 (1962).
15. Macho V., Marko M., Čiha M., *Chem. zvesti* **16**, 65 (1962).
16. Matsuda A., Uchida H., *Rep. Gov. Chem. Ind. Res. Inst.* (Tokyo) **57**, 50/57 (1962); *Brennstoff-Chem.* **43**, 122 (1962).
17. Bertý J., Oltay E., Markó L., *Chem. Techn.* **9**, 283 (1957).
18. Rudkovskij D. M., Trifeľ A. G., Aleksejeva K. A., *Chim. promyšlennost* **1959**, 652.

Do redakcie došlo 3. 2. 1964

Adresa autorov:

Inž. Vendelín Macho, C. Sc., inž. Edmund Juraj Mistrík, C. Sc., Výskumný ústav pre petrochémiu, Nováky.